

https://doi.org/10.31516/2410-5325.065.05

УДК 7.079:008](045)

Н. І. Кучина, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри культурології та музеєзнавства, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

kotykh@ukr.net

https://orcid.org/0000-0003-4556-4574

ФЕСТИВАЛЬ ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ¹

Розглянуто особливості, що характеризують фестиваль як культурний феномен від початку його виникнення й донині; визначаються поняттєво-категоріальний апарат фестивалю та роль фестивальних практик у життєдіяльності соціуму. Систематизовано наукові погляди дослідників щодо типологізації фестивальних практик ХХІ ст. Фестиваль розглянуто як поліфункціональне явище. На основі оприлюднених результатів наукових пошуків представлено авторський підхід щодо функціональних особливостей фестивалів.

Ключові слова: *фестиваль, фестивальні практики, види фестивалів, функції фестивалів.*

Н. И. Кучина, кандидат наук по социальным коммуникациям, доцент кафедры культурологии и музееведения, Ровенский государственный гуманитарный университет, г. Ровно

ФЕСТИВАЛЬ КАК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРЫ

Рассмотрены особенности, характеризующие фестиваль как культурный феномен от начала его возникновения и до наших дней; определяются понятийно-категориальный аппарат фестиваля и роль фестивальных практик в жизнедеятельности социума. Систематизированы научные взгляды исследователей по вопросу типологизации фестивальных практик ХХІ в. Фестиваль рассмотрен как полифункциональное явление. На основе опубликованных результатов научных изысканий представлен авторский подход к функциональным особенностям фестивалей.

Ключевые слова: *фестиваль, фестивальские практики, виды фестивалей, функции фестивалей.*

N. I. Kuchyna, Candidate of Sciences in Social Communications, Associate Professor of Department of Cultural Studies and Museology, RSHU, Rivne

FESTIVAL AS A PHENOMENON OF CULTURE

The aim of the article is to consider the nature, role, types and functions of the festival as a phenomenon of culture.

Research methodology. Theoretical, historical and bibliographic and analytical methods were used.

Results. The festival is a social, grassroots, festive and event-related event, which is one of the most significant forms of socio-cultural activity, an important

¹ This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

means of showing creativity and initiative for children and young people. The contemporary festival is a multifunctional phenomenon and is therefore implemented in cultural, recreational, educational, cultural and communication technologies of socio-cultural activities. The nature of the festival still retains all the features that have characterized this cultural phenomenon since its inception. What is unique is that festival practices in the 21st century enable the society to realize social, creative, communicative and other needs aimed at the spiritual development of the individual.

Novelty. The article describes the features that characterize the festival as a cultural phenomenon from the beginning of its origin to this day; the conceptual categorical apparatus of the festival and the role of festival practices in the life of the society are determined. The author compares the opinions of scholars, which are covered in cultural and art history scientific articles of the 20th — 21st centuries, the subject of the study of which is festivals, by the definition of the essence of the concept and the role of festival practices in the life of society.

The scientific views of researchers on the typology of festival practices of the 21st century are systematized. The festival is considered as a multifunctional phenomenon. Based on the published results of scientific research, the author's approach to the functional features of the festivals is presented.

The practical significance. The main findings and conclusions of the study are a contribution to the development of issues of the applied culturology. The substantive part of the research can be used in developing the lectures and special courses on the contemporary Ukrainian culture, cultural studies, applied cultural studies, sociology of culture, as well as in the system of retraining and professional development of specialists of the corresponding disciplines.

Keywords: *festival, festival practices, types of festivals, functions of festivals.*

Постановка проблеми. Нині фестивальні практики є невіддільною частиною дозвіллевої культури практично усіх верств населення. Із різних причин попит на фестиваль як культурний продукт щороку зростає, як і кількість проведених фестивалів (попри якість їхньої організації). Отже, виникає потреба розглянути теоретичний аспект цього феномену.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До найзначиміших, у контексті цього дослідження, належать праці М. Бахтіна — автора культурологічної концепції діалогу, який першим серед науковців із філософської позиції розглядав категорію «свято»; Й. Хейзінги, що аналізував особливості святкового дійства крізь призму гри; К. Жигульського — дослідника свята як феномену культури; Ю. Лотмана, котрий з наукової позиції вивчав фестиваль у контексті дозвілля, та ін.

Дослідники А. Барабанов (2015), К. Давидовський (2011), М. Литвинова (2003), С. Любченко (2017), Р. Набоков (2013), Ю. Онацький (2016), Н. Пато (2012), Ю. Репін (2013) та ін., розглядаючи фестиваль як явище культури, змістовніше вивчали соціально-психологічні, музичні, семіотичні та інші його аспекти.

Феномен фестивалю обрано предметом дисертаційних досліджень С. Зуєвим (2007), А. Меншиковим (2004), П. Ніколаєвою (2010), Е. Резніковою (1978), О. Яцковим (2012) та ін.

Мета статті — розглянути сутність, роль, види та функції фестивалю як феномену культури, використовуючи наукові доробки дослідників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розуміння феномену популярності, стрімкого поширення та постійного оновлення фестивалю починається з розгляду етимології самої дефініції.

Етимологічно термін «фестиваль» походить від латинського *feviae*, що означає «святкові дні», «дні відпочинку», а також *festum* — «урочиста подія». В Англії широкого поширення набули поняття «*feast*» і «*festival*», які з самого початку використання були тотожними, та в дослівному перекладі означали «свято». З часом дефініція «*feast*» закріпилася за релігійними святами, а «*festival*» — за світськими. Проте цей поділ жодним чином не позначився на сутності поняття. Одним з часто вживаних слів є «*fiesta*», що означає «свято» в іспанській мові. Французький еквівалент цього терміна «*fete*» має три значення: особливий день, присвячений культурі релігійних церемоній; публічні розваги, що влаштовуються з якого-небудь надзвичайного приводу, наприклад, національні свята; задоволення, життєві радості, щастя. Нині у західноєвропейській літературі дефініції «фестиваль» і «свято» використовуються як синоніми.

Під час інформаційного пошуку зібрано матеріали, що надають можливість зіставити думки науковців щодо сутності поняття «фестиваль».

Словник російської мови С. Ожегова (2008) визначає фестиваль як «широку громадську, святкову зустріч, що супроводжується оглядом досягнень будь-яких видів мистецтв» (Ожегов, 2008, с. 374).

Автори наукової статті «Сучасні рок-фестивалі в Україні» С. Любченко (2017) та Ж. Даюк (Любченко, 2017, с. 112) погоджуються із тлумаченням дефініції «фестиваль», що подана у «Великому тлумачному словнику української мови» за ред. В. Бусел, зазначаючи: «Фестиваль — це масове свято, на якому демонструють досягнення певного виду мистецтва». Слід зазначити, що в «Тлумачному словнику української мови» (уклад. В. Яременко та ін.) представлено аналогічне трактування поняття фестиваль.

Вітчизняна дослідниця Д. Зубенко (2011) в розвідці «Розвиток фестивального руху в сучасній Україні» визначає фестиваль як організований захід з елементами святковості, що має визначену тематику (одну або декілька) (Зубенко, 2011, с. 111).

Згідно з позиції Н. Хренова (1981), фестиваль (festival, від *festivus* — святковий) — це масове святкування, показ (огляд) досягнень музичного, театрального, естрадного, циркового або кіномистецтва. Отже, фестиваль є дійством суспільним, масовим, святковим та пов'язаним з оцінкою чи представленням мистецьких досягнень (Хренов, 1981, с. 10). Таке ж бачення сутності поняття «фестиваль» представлено в науковій статті «Фестиваль у контексті святково-сміхової культури» Р. Набокова (Набокова, 2013, с. 122).

У дисертаційному дослідженні «Фестиваль як соціокультурний феномен сучасного театрального процесу» А. Меньшиков (2004) відзначає подвійну природу фестивалю і зазначає: «... це поняття зазвичай завжди зумовлено двома іншими — «святком» і «змаганням». Фестиваль як свято є специфічною формою колективного єднання, де виражаються загальний настрій і співпереживання учасників. Він зумовлений динамічною соціальною буття, у якому окремі періоди життя усвідомлюються і переживаються людьми особливим емоційним чином, зумовлюють інший, ніж у буденний час, спосіб поведінки і діяльності, передбачаючи безпосередню участь у святкуванні» (Меньшиков, 2004, с. 10).

В авторефераті дисертаційного дослідження «Сучасний культурний простір та семіотика музичного фестивалю (на матеріалах Харкова)» С. Зуєв (2007), розглядаючи фестиваль як феномен культури, вказує зв'язок, на початковому етапі впровадження, із міською культурою і зазначає: «Сьогодні фестиваль набуває значення фактору підвищення культурного статусу міста» (Зуєв, 2007, с. 8).

Здобувач наукового ступеня кандидата культурології, російська дослідниця Е. Резнікова (1978), у дисертаційному дослідженні на тему «Фестиваль мистецтв як синтетичний художній простір», подає авторське бачення сутності поняття «фестиваль»: «... — це яскраве і самобутнє явище в загальній панорамі сучасної художньої культури. На перший погляд, воно розвивається незалежно від глобальних соціальних і політичних процесів та має свою внутрішню логіку. Такою сприймається динаміка фестивального руху з прикладної точки зору, у публіцистичних матеріалах, на сторінках газет і журналів, в аналітичних оглядах художніх критиків. Тим часом, зміна характеру дослідження виявляє у фестивальних акціях закономірності загальнокультурного масштабу: фестивальний рух стає в загальний ряд з іншими культурними феноменами, починає проявляти свою культурно-семантичну роль у просторі сучасності» (Резнікова, 1978, с. 29).

Відмінною від попередніх є наукова позиція П. Ніколаєвої (2010), яка розглядає фестиваль як форму святкової культури. В авторефераті дисертаційного дослідження дослідниця зазначає: «Будучи невіддільною

частиною культури як знаково-комунікативної системи, фестиваль є унікальним зразком різнорівневого спілкування, надає можливості для ефективної міжкультурної комунікації, у результаті чого досягається порозуміння між людьми як представниками культур, різниця між якими є, наприклад, соціальною, професійною, віковою, етнічною тощо» (Николаева, 2010, с. 12).

Фестиваль крізь призму міжкультурного значення розглядають С. Авірінцев, А. Гуревич, А. Кармін та ін. Згідно з дослідниками, фестиваль є універсальною формою глобального культуротворчого процесу, що є водночас способом рефлексії культури в її різноманітті і засобом генерації нової культури, здатної відповідати потребам гіперспільноти.

Російські, зокрема радянського періоду, дослідники проблем теорії культури відзначають, що фестиваль є міжкультурним форумом, засобом інтеграції та диференціації соціуму як на локальному, так і на міжнародному рівнях. Усе це зумовлено наступними факторами: по-перше, це досягається семіотичними засобами фестивалю, якими є мови міжкультурних архетипів та символів і знаково-символічні мови локальних культур. По-друге, баланс забезпечується унікальним комплексом комунікативних засобів фестивалю: безпосереднє спілкування, «комунікація з приводу свободи», мистецтва, творчості і специфічних властивостей фестивалю. Являючи собою форму глибокої рефлексії, що здійснюється суб'єктом через масове, міжкультурне спілкування, фестиваль як форма культури дозволяє усвідомити себе частиною реального світу, пізнати своє місце та роль у цьому світі, стає одним із дієвих засобів, що забезпечує зв'язок між процесами інтеграції і диференціювання в суспільстві. Попри те, що цей баланс існує локально та зберігається протягом відносно нетривалого часу, реалізація можливості такого балансу сприяє прагненню до нього як до ідеалу суспільних відносин. Отже, реалізується не лише культуротворчий, але й миротворчий потенціал фестивалю.

Ю. Орехова, у праці «Фестиваль. Азбука організації», розглядає фестиваль як святкове дійство, в основу якого покладено антагоністичне, змагальне начало (Орехова, 2005, с. 39). У такому випадку йдеться про фестивалі-конкурси. Нині найчастіше відбувається підміна понять «фестиваль» і «конкурс». Багато організаторів, прагнучи використовувати величезний потенціал фестивалю, застосовують лише назву, не втілюючи основні елементи фестивалю. Перевага фестивалю перед конкурсом полягає в тому, що пріоритетним є не просто стати першим, а першим серед рівних, тобто метою є не перемога, а можливість творчої взаємодії, міжособистісного спілкування. Тут слід зазначити, що розставити подібні пріоритети, створити відповідну атмосферу вдається

далеко не завжди. У цьому сенсі фестиваль є своєрідним «лакмусовим папірцем» сучасного суспільства, відображаючи основну сучасну установку: бути попереду і будь-якою ціною. Часом на результат конкурсної програми фестивалю, а вона, зазвичай, займає значну частку загально-го свята, впливають не лише творчі здібності, а й фінансові вкладення учасників.

Ми підтримуємо позицію науковців, згідно з якою фестиваль — це не просто конкурс або змагання, у ньому є головне і найцінніше — створення атмосфери свята, а не змагання. Верховенство святкового настрою відрізняє фестивалі від конкурсів, змагань. У фестивалі не потрібно демонструвати обов'язкові елементи. Така форма культурної практики, як фестиваль, відзначається повною свободою. Гармонійне поєднання природи свята і змагального начала свідчить про фестиваль як про універсальне поліфункціональне явище, що сприяє розвитку творчого потенціалу особистості, суспільства загалом.

Фестиваль, як явище поліфункціональне, виконує основні функції, властиві масовому свята з урахуванням своїх особливостей. Дослідник А. Барабанов (2015), аналізуючи фестивальний рух ХХ–ХХІ ст., виокремлює такі його функції:

- просвітницьку (можливість для глядача, критиків та самих артистів «познайомитись» із художніми досягненнями в тій чи іншій галузі мистецтва, з процесами, які в ній відбуваються, і новими тенденціями);
- комунікативну (допомога у створенні інтеграційних проєктів, проведення гастролей, використання різноманітних форм співробітництва);
- економічну (стимул для розвитку інфраструктури, туристичного бізнесу, сфери послуг тощо);
- науково-аналітичну (можливість отримати загальну «картину» і динаміку розвитку тієї чи іншої сфери культури, об'єднання тематичних фестивалів із науковими конференціями, «круглими столами» та іншими способами комунікації);
- популяризаторську (відкриття нових вітчизняних і закордонних імен, творчих колективів, мистецьких творів; переосмислення традиційних знань тощо);
- виховну (підготовка публіки з гарним «мистецьким смаком»). Слід зазначити, що фестиваль як форма культурно-дозвілєвої діяльності є важливим засобом організації вільного часу для саморозвитку молодого покоління, а отже як форма культурного відпочинку широко використовується у виховній і соціально-культурній діяльності під час роботи з дітьми, молоддю, дорослою аудиторією.

- навчальну (об'єднання фестивалів з майстер-класами, творчими семінарами, тренінгами та іншими формами інтерактивних занять, залучення до проведення фестивалю учасників). Сучасні фестивальні заходи сприяють створенню максимально широкого поля для творчої взаємодії як професіоналів у сфері різних видів мистецтв — театру, музики, кінематографа тощо, так і глядачів.
- дозвіллеву (створення святкового настрою) (Барабанов, 2015, с. 40–42).

До вищезазначеного додамо, що комунікативна функція фестивалю, безумовно, може вважатися основною. Адже фестиваль є унікальним комунікативним каналом, що сприяє спілкуванню близьких за духом людей, налагодженню контактів, творчих зв'язків, обміну досвідом. Головна особливість фестивалю полягає в тому, що він не має територіальних і національних кордонів. У цьому аспекті його можна порівняти з Вавилоном, будівельники якого розмовляли різними мовами, належали до різних соціальних верств і груп, але чудово розуміли один одного. Крім того, театралізовані масові свята є своєрідною ідеологічною системою, що зумовлює постійний вплив на людей, відображає світоглядні, ідейно-моральні та естетичні позиції суспільства.

Соціально-інтеграційна функція фестивалю зумовлена його масовістю. Унікальна можливість проявити себе робить фестиваль популярним та затребуваним у сфері залучення великої кількості людей, особливо молоді, у культурному житті суспільства.

Однією з важливих у переліку функцій фестивалю, на наш погляд, є емоційно-психологічна. Вона виявляється в тому, що фестиваль — це відображення громадської думки художньої творчості, змагання талантів, завоювання нагород, особливий святковий настрій; участь у культурних подіях «разом з усіма і на очах у всіх сильніше впливає на членів групи і має суттєвіші наслідки для них, ніж участь у культурних подіях повсякденності» (Барабанов, 2015, с. 43). Рекреаційна функція фестивалю допомагає його учасникам на деякий час вирватися зі звичних буденних рамок, змінити ритм життя, отримати заряд енергії, творчої активності. З іншого боку, фестиваль потребує значних зусиль не лише від організаторів, а й від самих учасників. Виховним змістом характеризується наступна функція фестивалю — просвітницька. Вона пов'язана з розвитком внутрішнього світу людини, формуванням моральної системи цінностей, утвердженням духовних орієнтирів. Просвіта пов'язана з релігійними поняттями. У давні часи свято часто виконувалось в жанрі містерії, великодніх і різдвяних урочистостях. Фестивальне свято — це своєрідне балансування, альянс гри і життя, школи і театру, розваги та виховання. Воно стає оригінальною формою пізнання, надає несподівані відповіді на запитання, що хвилюють глядача.

Ідеологічну та агітаційну функцію фестивалю відзначали дослідники радянського періоду А. Меньшиков (2004) та М. Літвінова (2003). Базуючись на результатах аналітичного огляду проведених масових свят, дослідниця М. Літвінова (2003) зазначає: «Ідеологічність закладена в самій природі свята. Масові свята (гуляння) та видовища є своєрідною ідеологічною системою, яка забезпечує постійну дію на людей, відображає світо-споглядальну, ідейно-моральну і естетичну позицію суспільства» (Литвинова, 2003, с. 39). Зазначимо, найяскравіше це твердження проявилось в умовах радянського історичного періоду.

Проаналізований вище перелік функцій вказує на:

- багатогранність і багатофункціональність фестивалю як форми презентації мистецтва;
- зв'язок функцій фестивалю з основними тенденціями соціально-культурного розвитку;
- можливість виявити функції фестивалю щодо глядачів, митців, виконавців, критиків та мистецтва загалом.

Як фактор соціально-культурної комунікації розглядає фестиваль уже згадана М. Літвінова (2003). Дослідниця зауважує: «Сучасні фестивалі взаємопов'язані з соціально-культурними процесами і відображають всі аспекти соціальних взаємин, їхні специфіку і різноманітність. Спілкування та обмін інформацією, у формах художньої творчості, яскраво виражені у фестивалях, що ґрунтуються на міжособистісних, міжнаціональних і міжкультурних відносинах. Нині цінність фестивалю очевидна, він активно використовується як спосіб ведення культурного діалогу» (Литвинова, 2003, с. 93). Аналогічно дефініцію трактує й П. Ніколаєва (2010), розглядаючи в дисертаційному дослідженні фестиваль як сучасний засіб комунікацій; визначаючи його як форум міжкультурного значення, який є універсальною формою «глобального культуротворчого процесу, що є водночас способом рефлексії культури в її різноманітності і засобом генерації нової культури, здатної відповідати потребам сучасного суспільства» (Николаева, 2010, с. 8). Аналіз феномена фестивалю як форми міжкультурної комунікації дозволив П. Ніколаєвій (2010) виокремити суттєві ознаки національних та наднаціональних міжкультурних фестивалів: «Національні фестивалі передбачають спілкування в межах єдиної спільності, хоча і складаються з різних етнічних, конфесійних, соціальних і безлічі інших культур і субкультур, але опосередкованої загальної державності. Наднаціональні фестивалі організують спілкування локальних культур, незалежно від ступеня розвиненості їхніх міжкультурних контактів» (Николаева, 2010, с. 13–14).

У наукових розвідках вітчизняних та зарубіжних дослідників представлено типологізацію фестивалів. Н. Пато (2012) типологізує фестивалі так:

- за тривалістю проведення (короткострокові (від кількох днів до двох тижнів), середньострокові (від двох тижнів до одного місяця) і довгострокові фестивальні заходи (від одного місяця до року)) (Пато, 2012);
- за статусом у культурному житті (міжнародні, національні та регіональні фестивалі). Відмінності між ними, на перший погляд, можуть бути доволі умовними, оскільки в будь-якому з означених вище фестивалів може брати участь інтернаціональний склад виконавців. Відмінності спостерігатимуть на рівні іміджу (престижу) фестивалю, у свідомості публіки, професійних виконавців і їхніх менеджерів, його значенні в системі пріоритетів міжнародного театрального і концертного ринку, або іншого ринкового сегмента сфери культури, джерелах субсидування його діяльності і фінансових можливостях оплачувати участь відомих виконавців (Пато, 2012). Залежно від спрямованості фестивалі поділяються на:
 - професійні: зазвичай присвячені новим технологіям, що використовуються в різних професійних сферах,
 - історичні: присвячені певній історичній події, епосі, легенді, обряду тощо;
 - фестивалі сучасних інформаційних технологій, що демонструють кращі досягнення в техніці, комп'ютеризації тощо.

На основі аналізу історичних типів святкової культури, П. Ніколаєва (2010) запропонувала типологізацію фестивалів, що включає професійні, народні та змішані фестивальні заходи (Николаєва, 2010, с. 15). Також дослідниця класифікує фестивалі за охопленням і типом аудиторії, яка бере в ньому участь, і виокремлює наступні види фестивальної культури:

- за походженням (від камерних до майданних свят);
- за типом святковості (урочистий і сміховий) (Николаєва, 2010, с. 15–16).

Відтак, кожен суб'єкт фестивалю інтегрований і диференційований з іншими об'єктами, а процес взаємодії між суб'єктами соціально-культурної діяльності (індивідами, групами, організаціями тощо) відбувається з метою передачі або обміну інформацією за допомогою прийнятих у певній культурі знакових систем (мов), прийомів і засобів використання. Ця характеристика фестивальної діяльності, на нашу думку, визначає базові механізми соціально-культурного процесу, що забезпе-

че можливість управління спільною життєдіяльністю людей і регулювання її окремих сфер, накопичення і трансляцію соціального досвіду.

Ми підтримуємо позицію науковців, згідно з якою в соціально-культурному просторі фестиваль визначає необхідні умови для комунікації між представниками національних та етнічних спільнот і культур: відбувається обмін творчим, соціальним і духовним досвідом, створюються нові продукти спільної творчості.

Висновки. Отже, фестиваль є дійством суспільним, масовим, святковим і пов'язаним з оцінкою чи представленням мистецьких досягнень, тому є однією з найзначущіших форм соціально-культурної діяльності, важливим засобом прояву творчого підходу та ініціативності дітей і молоді.

Підґрунтям появи й розвитку фестивалів є ігрова культура західноєвропейського Середньовіччя, театралізованими формами якого були містерії та карнавали. Активізація фестивального руху у XX ст. та його популяризація у XXI ст. є наслідком появи нової міської культури, яка постійно розвивається та вдосконалюється. Проте і нині фестиваль відбувається в тій же святково-ритуальній атмосфері, яка була характерна і для попередніх епох.

Сучасний фестиваль — явище поліфункціональне, а відтак реалізується в культуротворчих, рекреативних, освітніх, культуроохоронних та комунікативних технологіях соціально-культурної діяльності. Природа фестивалю й донині зберігає всі ті особливості, які характеризували цей культурний феномен із початку виникнення. Унікальним є те, що фестивальні практики у XXI ст. надають можливості соціуму реалізувати свої соціальні, творчі, комунікативні та інші потреби, спрямовані на духовний розвиток особистості.

Перспективи подальших досліджень. Нині, у час динамічних перетворень, теоретичні основи є базою, без якої результативна діяльність у сфері культури неможлива, проте неабиякий інтерес викликає практична сторона. Тому перспективою подальших досліджень є вивчення особливостей реалізації фестивальних практик.

Список посилань

- Барабанов, А. А. (2015). Музыкальный фестиваль как явление культуры: региональные фестивали в культурной политике России. *Культура и цивилизация*, 6.
- Давидовський, К. (2011). Міжнародний фестивальний рух у формуванні культурно-мистецького середовища України (на прикладі міжнародних музичних фестивалів «Київські літні музичні вечори» та «Віртуози планети»). *Культурологічна думка*, 3, 1. Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultdum_2011_3_13

- Зубенко, Д. В. (2011). Розвиток фестивального руху в сучасній Україні. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*, 4 (12). С. 110–114.
- Зуєв, С. П. (2007). *Сучасний культурний простір та семиотика музичного фестивалю (на матеріалах Харкова)*. (Автореф. дис. ... канд. мистецтвознав.) Харків: ХДАК.
- Литвинова, М. В. (2003). *Социокультурная динамика массовых праздников и зрелищ*. Белгород: ИПЦ «ПОЛИТЕРРА».
- Любченко, С. (2017). Сучасні рок-фестивалі в Україні. *Культура України. Серія: Мистецтвознавство*. Вип. 56. С. 19–32.
- Меньшиков, А. М. (2004). *Фестиваль как социокультурный феномен современного театрального процесса*. (Автореф. дис. ... канд. искусствоведения) Москва. Российская академия театрального искусства.
- Набоков, Р. Г. (2013). Фестиваль у контексті святково-сміхової культури. *Культура України*. Вип. 43. С. 118–126.
- Николаева, П. В. (2010). *Семиотика фестиваля как праздничной культуры* (Автореф. дис. ... канд. культурологии). Краснодар: Краснодарский государственный университет культуры и искусства.
- Ожегов, С. И. (2008). *Толковый словарь русского языка*. Москва: Оникс, Мир и Образование.
- Онацький, М. Ю. (2016). Сучасний стан та перспективи розвитку фестивального туризму у місті Харкові. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. Вип. 5. С. 145–150.
- Орехова, Ю. В. (2005). *Фестиваль. Азбука організації*. Тверь: Золотая буква, 2005.
- Пато, Н. А. (2012). Фестиваль как феномен праздничной культуры (в контексте семиотики и современной теории информации). *Праздничная культура России: традиции и современность: материалы Всерос. с междунар. участием науч.-практ. конф. (Орел, 15–16 мая 2012)*. Орловский гос. ин-т искусств и культуры. Орел: Горизонт.
- Резникова, Е. (1978). *Фестиваль искусств как синтетическое художественное пространство* (Автореф. дис. ... канд. искусствоведения). СПб., РГБ.
- Репин, Ю. (2013). Оперные фестивали в истории музыкального искусства: опыт типологизации. *Київське музикознавство*. Вип. 46, 1. Узято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/kmuz_2013_46_34
- Хренов, Н. (1981). *Социально-психологические аспекты взаимодействия искусства и публики*. Москва.

References

- Barabanov, A. A. (2015). Music festival as a cultural phenomenon: regional festivals in the cultural policy of Russia. *Culture and civilization*, 6. [in Russian].
- Davydovsky, K. (2011). International festival movement in the formation of the cultural and artistic environment of Ukraine (the case of the international music festivals “Kyiv Summer Music Evenings” and “Planet Virtuosos”). *Culturological Opinion*, 3, 1. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultdum_2011_3_13. [in Ukrainian].

- Zubenko, D. V. (2011). Development of festival movement in modern Ukraine. *Bulletin NTUU "KPI". Politology. Sociology. Law*, 4 (12), p. 110–114. [in Ukrainian].
- Zuev, S. P. (2007). *Contemporary Cultural Space and Semiotics of the Music Festival (Based on Kharkiv Materials)*. (Author's dissertation ... Candidate of Arts in Knowledge). Kharkiv: KhSAC. [in Ukrainian].
- Litvinova, M. V. (2003). *Sociocultural dynamics of mass holidays and shows*. Belgorod: IPC POLITERRA. [in Russian].
- Lyubchenko, S. (2017). Modern rock festivals in Ukraine. *Culture of Ukraine. Art History*, Issue 56. p. 19–32. [in Ukrainian].
- Menshikov, A. M. (2004). *The Festival as a Sociocultural Phenomenon of the Modern Theater Process* (Author. Thesis. ... Candidate of Art Criticism). Moscow. Russian Academy of Theater Arts. [in Russian].
- Nabokov, R. G. (2013). Festival in the context of festive-laughing culture. *Culture of Ukraine*, 43. p. 118–126. [in Ukrainian].
- Nikolaeva, P. V. (2010). *Semiotics of the festival as a festive culture* (Author's dissertation ... Candidate of Cultural Studies). Krasnodar: Krasnodar state University of Culture and Arts. [in Russian].
- Ozhegov, S. I. (2008). *Interpretative Dictionary of the Russian Language*. Moscow: Oniks, Mir i Obrazovanie. [in Russian].
- Onatsky, M. Yu. (2016). The current state and prospects of festival tourism in Kharkiv. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economy. Country Studies. Tourism*. Issue 5. p. 145–150. [in Ukrainian].
- Orekhova, Yu. V. (2005). *Festival. ABC of organization*. Tver: Golden letter. 210 p. [in Russian].
- Pato, N. A. (2012). Festival as a phenomenon of festive culture (in the context of semiotics and modern information theory). *Festive Culture of Russia: Traditions and Modernity: Materials Vseros. with international participation of scientific-pract. Conf. (Orel, May 15-16, 2012)*. Orel State institute of arts and culture. Orel: Horizont. [in Russian].
- Reznikova, E. (1978). *Festival of the Arts as a Synthetic Art Space* (Author's dissertation ... Candidate of Art Studies). St. Petersburg, RGB. [in Russian].
- Repin, Y. (2013). Opera festivals in the history of music art: the experience of typology. *Kyiv Musicology*. Issue 46, 1. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/kmuz_2013_46_34. [in Ukrainian].
- Khrenov, N. (1981). *Socio-psychological aspects of interaction between art and public*. Moscow. 197 p. [in Russian].

Надійшла до редколегії 07.10.2019 р.